

ДОКТРИНА ДЕЛЕГОВАНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ЯК ОСНОВА ПРАВОВОГО СТАТУСУ НОТАРІУСА

Вдовічена Л. І.

ВСТУП

У сучасних умовах трансформації публічної влади та децентралізації державного управління зростає потреба у науковому переосмисленні доктрини делегованих повноважень як концептуальної основи реалізації владних функцій за межами традиційного державного апарату. Однією з ключових сфер, у якій така доктрина втілюється на практиці, є нотаріальна діяльність. Нотаріус, хоч і не є державним службовцем, виконує важливу публічно-правову функцію – засвідчення юридичних фактів, надання доказової сили документам, що безпосередньо впливає на стабільність цивільного обороту, захист прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб.

Правовий статус нотаріуса в Україні містить елементи як публічно-правового, так і приватноправового характеру, що породжує складні питання щодо природи повноважень, порядку їх реалізації та меж відповідальності. У цьому контексті доктрина делегованих повноважень набуває особливого значення як інструмент обґрунтування правової моделі, за якої держава, делегуючи певні владні функції нотаріусам, одночасно забезпечує відповідні механізми контролю, нормативного регулювання та гарантій публічного інтересу. Водночас сучасна правозастосовна практика демонструє низку суперечностей щодо розуміння природи нотаріальної компетенції, зокрема в частині співвідношення делегованих повноважень і автономії нотаріуса, правового режиму відповідальності, меж державного нагляду. Це обумовлює необхідність глибшого теоретичного аналізу самої доктрини делегування як такої, її генези, функцій та застосування у сфері нотаріальної діяльності.

Крім того, посилення ролі нотаріуса як правового фільтра та превентивного інструмента у врегулюванні приватноправових відносин, а також адаптація національного нотаріату до європейських стандартів вимагають удосконалення підходів до нормативного визначення делегованих повноважень у контексті змішаного – публічно-приватного – статусу нотаріуса. Тому осмислення доктрини делегованих повноважень як теоретичної бази для формування

правового статусу нотаріуса має не лише наукову, а й практикоорієнтовану значущість.

Метою даного розділу є комплексне теоретико-правове дослідження доктрини делегованих повноважень як концептуального підґрунтя формування й реалізації правового статусу нотаріуса в Україні, а також з'ясування правової природи та особливостей делегування публічних функцій у сфері нотаріальної діяльності. Для досягнення поставленої мети передбачається виконання таких **завдань**: проаналізувати зміст і основні характеристики доктрини делегованих повноважень у контексті сучасної юридичної науки; визначити сутність нотаріальної функції як форми реалізації делегованих державних повноважень; дослідити законодавче закріплення та практичні механізми реалізації делегованих повноважень нотаріусом відповідно до національного законодавства; виявити проблемні аспекти реалізації делегованих повноважень у нотаріальній діяльності та окреслити можливі напрями їх нормативного й інституційного вдосконалення. Методологічна основа дослідження доктрини делегованих повноважень як засади правового статусу нотаріуса ґрунтується на системному підході до вивчення явищ публічно-правового характеру в умовах трансформації публічного адміністрування та децентралізації функцій публічної влади. Вибір відповідних методів зумовлений міждисциплінарною природою теми, що охоплює як загальнотеоретичні питання теорії держави і права, так і спеціалізовані аспекти нотаріального права. Базовим є діалектичний метод, який забезпечив можливість розглядати доктрину делегованих повноважень у динаміці її розвитку, у зв'язку з еволюцією державних функцій, інституту нотаріату та сучасних тенденцій юридичної практики. Системно-структурний метод застосовано для виявлення внутрішніх зв'язків між елементами правового статусу нотаріуса та змістом делегованих йому повноважень, що дозволило представити нотаріальну діяльність як складову публічного механізму правової охорони приватних інтересів. Застосування формально-юридичного методу дало змогу дослідити нормативне закріплення делегованих повноважень у чинному законодавстві України, зокрема у Законі України «Про нотаріат» та інших підзаконних актах, а також оцінити правові наслідки таких повноважень у контексті юридичної відповідальності та державного контролю. Порівняльно-правовий метод використано для аналізу зарубіжного досвіду правового регулювання делегованих функцій у сфері нотаріату, що дозволило ідентифікувати загальні закономірності та національні особливості реалізації цієї доктрини. Також залучено функціональний метод – для з'ясування практичної ролі нотаріуса як суб'єкта делегованих повноважень у системі правової охорони цивільного обороту та

забезпечення публічного інтересу. Історико-правовий метод застосовано при розгляді етапів становлення доктрини делегованих повноважень у європейській правовій традиції та формування нотаріального інституту як носія окремих державних функцій. У сукупності зазначені методи дозволили забезпечити глибоке, комплексне та об'єктивне дослідження теми, сформулювати авторське бачення природи делегованих повноважень нотаріуса та обґрунтувати рекомендації щодо вдосконалення законодавства у цій сфері.

1. Поняття делегування публічних функцій у правовій науці

Делегування публічних функцій – це складне юридичне явище, що розглядається у правовій науці як передача державою або органами публічної влади частини своїх повноважень іншим суб'єктам – як державним, так і недержавним – з метою ефективного та гнучкого здійснення владних функцій. Така передача завжди має здійснюватися в межах закону та передбачає встановлення контролю за виконанням делегованих повноважень.

У загальнотеоретичному аспекті делегування розглядається як форма **розмежування владних повноважень** між суб'єктами публічного адміністрування. Водночас у публічно-правовому контексті делегування виступає засобом **оптимізації функціонування держави**, дозволяючи зменшити адміністративне навантаження та забезпечити більш оперативне обслуговування потреб суспільства. **Інститут делегованих повноважень у сучасних умовах покликаний відігравати провідну роль у процесах децентралізації державної влади, що є однією з ключових засад розбудови демократичної, правової держави.** Делегування державних повноважень дозволяє забезпечити оптимальний розподіл функцій між різними рівнями державного управління та місцевого самоврядування, що, у свою чергу, сприяє підвищенню ефективності управлінських процесів. Передача окремих державних функцій і компетенцій, закріплених законом або відповідними нормативно-правовими актами, дозволяє не лише підвищити якість виконання цих функцій, а й досягти економії фінансових, матеріальних та людських ресурсів завдяки більш раціональній організації діяльності державного апарату та суб'єктів, яким делегуються повноваження.

Делегована правотворчість як специфічний вид правової діяльності повинна розглядатися як легітимна форма реалізації державної влади, що виявляється у прийнятті нормативно-правових актів уповноваженими суб'єктами відповідно до закону або на підставі прямого доручення вищого державного органу нижчому. При цьому обов'язковою умовою делегування залишається збереження

встановленої системи контролю й нагляду за реалізацією делегованих повноважень з боку держави, що забезпечує дотримання законності та захист прав і законних інтересів громадян.

Одним із найбільш показових прикладів практичної реалізації інституту делегованих повноважень є нотаріат. Нотаріальні органи та нотаріуси здійснюють від імені держави значну частину публічних функцій, зокрема щодо посвідчення правочинів, засвідчення фактів, що мають юридичне значення, вчинення виконавчих написів та інших нотаріальних дій. Нотаріат, особливо приватний, є прикладом ефективної моделі виконання делегованих державою повноважень у сфері правового забезпечення цивільного обігу та захисту прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб. При цьому держава не лише делегує нотаріусам певні владні повноваження, а й встановлює механізми контролю за їх реалізацією через Міністерство юстиції України та інші уповноважені органи, забезпечуючи належний рівень правової дисципліни й відповідальності.

Таким чином, інститут делегованих повноважень, у тому числі в сфері нотаріальної діяльності, сприяє підвищенню ефективності державного управління, зміцненню правових основ держави та розвитку партнерських відносин між державою і суспільством.

Особливу увагу правова наука приділяє **інституціональним формам делегування:**

- делегування повноважень від центральних органів до органів місцевого самоврядування¹ (територіальна форма)²,
- передача окремих функцій фізичним або юридичним особам публічного або приватного статусу (функціональна форма)³,
- створення квазіпублічних інституцій (наприклад, самоврядних органів із контрольними або регуляторними функціями)⁴.

У контексті правозастосування особливе значення має розмежування делегованих повноважень і субконтрактуальних

¹ Ленгер Я. І. Повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування: колізійні питання делегування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. №37 (1). С.72-74.

² Давидова В. А. Правове регулювання делегування повноважень в системі місцевого самоврядування в Україні. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2021. № 3. URL: <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2021-3-7399>

³ Ладіна Л. С., Веселов М.Ю. Функціональна специфіка діяльності нотаріальних органів в контексті адміністративно-правового статусу приватних нотаріусів. *Theoretical and scientific bases of development of scientific thought*. 2021. №5. С.243-247

⁴ Бондарева, М. В., Дякович, М. М., & Панталієнко, Я. П. Посадові особи, уповноважені на вчинення нотаріальних дій: актуальні питання. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 6 (47), 2022. С. 39-43 URL: <https://doi.org/10.32782/ryuv.v6.2022.7>

правовідносин. Делегування передбачає не договірну передачу компетенції, а її інституційне закріплення в законі або іншому нормативному акті. Зокрема, варто погодитися із твердженням, що «делеговані повноваження є невід’ємним елементом делегованої правотворчості, адже здійснюються шляхом уповноваження (тобто надання (делегування) певних повноважень, яких суб’єкт раніше не мав) одним (вищим) органом держави іншого (нижчого). Делегування повноважень передбачає, що делегуючий орган, передаючи певний комплекс повноважень, не виключає їх із власної компетенції навіть на період делегування. Крім того, делегуючий орган публічної влади в будь-який час має право відмінити нормативно-правовий акт із приводу делегування нормотворчих повноважень і врегулювати відповідне питання на власний розсуд»⁵.

Ключовими особливостями делегування публічних функцій є:

- **публічно-правовий характер делегованих повноважень** – навіть якщо їх виконує приватна особа (наприклад, нотаріус), вони мають властивості владних дій;
- **обов’язкова правова підстава делегування** – закон чи підзаконний акт;
- **фіксована сфера компетенції** – делегування не є загальним, а завжди стосується чітко визначених дій;
- **наявність державного контролю** за реалізацією делегованих повноважень;
- **відповідальність суб’єкта**, який виконує делеговану функцію, перед державою та суспільством.

У правовій доктрині також активно розвивається концепція «**публічного адміністрування через делегування**», згідно з якою певні категорії приватних осіб (зокрема нотаріуси, арбітражні керуючі, приватні виконавці) розглядаються як **суб’єкти публічного права**, що діють на підставі спеціального дозволу держави – тобто через механізм делегування. Також, вітчизняними науковцями здійснюється комплексне дослідження теоретичних і практичних аспектів делегування повноважень в діяльності органів публічної адміністрації, уточняється категорійно-понятійний апарат через перегляд змісту понять «делегування повноважень», «делеговані повноваження», «суб’єкт делегування», розкриваються основні принципи делегування повноважень та визначаються особливості правового статусу учасників делегування повноважень, і в результаті виявляються проблеми

⁵ Грималюк П. О., Коваль Д. О. Відмінності делегування повноважень від компетенцій органів державної влади й офіційного доручення. *Юридичний науковий електронний журнал-електронне наукове фахове*. 2017. № 6. С. 26 URL: http://lsej.org.ua/6_2017/5.pdf

правового регулювання делегування повноважень в діяльності вітчизняних органів публічної адміністрації, і пропонуються шляхи їх вирішення⁶.

Таким чином, делегування публічних функцій у правовій науці постає як інструмент реалізації державної політики в умовах правової держави, що дозволяє забезпечити публічний інтерес через недержавні структури, за умови збереження за державою функцій стратегічного регулювання, контролю й відповідальності.

2. Еволюційний розвиток доктрини делегованих повноважень

Доктрина делегованих повноважень пройшла тривалий еволюційний шлях – від класичного уявлення про централізовану, неподільну державну владу до сучасної концепції публічно-приватного партнерства, в рамках якої окремі владні функції можуть бути передані суб'єктам, які не належать до системи органів державної влади, але діють на підставі спеціального повноваження держави.

По-перше, це етап класичного уявлення про недеделегованість публічної влади. У межах політико-правових концепцій епохи Просвітництва (Ж.-Ж. Руссо, Дж. Локк) державна влада визнавалася єдиною, неподільною і нерозривно пов'язаною з сувереном. Делегування суверенітету – тобто владних повноважень – розглядалося як загроза самому існуванню легітимної влади. Ця позиція була закріплена в класичних конституціях XVIII-XIX ст., де не допускалася передача владних повноважень будь-яким недержавним суб'єктам. Історичний шлях концепції недеделегованості публічної влади – це шлях від захисту абсолютної влади монарха від феодалної фрагментації до захисту суверенітету народу від узурпації з боку самого уряду. Якщо в епоху Бодена цей принцип обґрунтовував, чому король не може віддати свою владу, то в епоху Локка і Руссо він пояснює, чому парламент чи уряд не можуть зрадити довіру народу. Попри виклики сучасності, цей принцип залишається ключовою гарантією того, що джерело влади – народ – залишається єдиним справжнім сувереном. Концепція **недеделегованості публічної влади** – це фундаментальний принцип, згідно з яким первинна, суверенна влада, що належить її джерелу (народу, монарху), не може бути відчужена, передана чи назавжди делегована її носіями або представниками. Цей принцип, що лежить в основі сучасної конституційної держави, пройшов тривалий і складний

⁶ Терещук О. А. Адміністративно-правова характеристика делегування повноважень в діяльності органів публічної адміністрації : дис.... канд. юрид. наук : 12.00.07 / О. А. Терещук. Тернопіль, 2018. 247 с.

шлях історичного розвитку, трансформуючись від ідеї неподільності влади монарха до гарантії народного суверенітету.

По-друге, виникнення концепції адміністративної децентралізації. У другій половині XIX ст. у зв'язку зі зростанням обсягу публічних функцій і необхідністю підвищення ефективності їх реалізації, у правових системах європейських країн виникає **концепція адміністративної децентралізації**. Вона полягала у передачі частини функцій від центральних органів виконавчої влади до органів місцевого самоврядування та професійних інституцій. Зокрема, в системі **латинського нотаріату**, яка сформувалася у Франції та Італії, нотаріуси, хоч і не є державними службовцями, здійснюють публічну функцію засвідчення вольових актів сторін із правовими наслідками.

Адміністративна децентралізація не означала федералізму чи політичного сепаратизму. Йшлося не про поділ суверенітету, а про **раціональний розподіл управлінських завдань**. Держава зберігала за собою право видавати закони, встановлювати стандарти та здійснювати вищий нагляд, але передавала безпосереднє виконання функцій на нижчі рівні. Цей процес відбувався за двома ключовими векторами: **а) територіальна децентралізація (передача повноважень органам місцевого самоврядування)** – це класична форма децентралізації, що полягала у розширенні прав та обов'язків муніципалітетів; держава визначала «правила гри», а місцеве самоврядування, маючи власний бюджет (сформований з місцевих податків) і знаючи місцеву специфіку, забезпечувало надання послуг громадянам; **б) функціональна (або корпоративна) децентралізація (передача повноважень професійним інституціям)** – це більш тонка і глибока форма децентралізації, зокрема держава визнавала, що існують сфери, де контроль та регулювання найефективніше можуть здійснювати самі професіонали. Держава делегувала частину своїх функцій самоврядним професійним корпораціям, які мали глибокі знання, власні етичні кодекси та механізми внутрішнього контролю. Окрім нотаріату, сюди належали також **адвокатські палати (ордени), торгово-промислові палати**. Саме латинський нотаріат став ідеальною моделлю **функціональної децентралізації**, унікальність якої розкривається в дуалістичній природі правового статусу нотаріуса: **1) публічна функція (представник держави)** – нотаріус діє від імені держави і його головне завдання – забезпечити **юридичну безспірність** правовідносин. Акти, посвідчені ним (договори, заповіти, довіреності), отримують **публічну достовірність та виконавчу силу**. Це означає, що такий документ прирівнюється до судового рішення і може бути виконаний примусово без додаткового звернення до суду. По суті, нотаріус виконує превентивну функцію правосуддя – він не вирішує конфлікт, а

запобігає йому, створюючи надійний і юридично бездоганний документ. Він є «суддею мирного характеру»; **2) приватна практика (представник вільної професії)** – водночас нотаріус не є державним службовцем, він не отримує зарплати з бюджету (якщо він не є державним нотаріусом), а його дохід – це плата за вчинення нотаріальних дій. Він несе повну майнову відповідальність за свої помилки, веде свою діяльність як приватну практику і конкурує з іншими нотаріусами за клієнтів якістю своїх послуг.

Таким чином, у другій половині XIX ст. Європа зрозуміла, що ефективна держава – це не обов'язково тотальна держава. Концепція адміністративної децентралізації дозволила передати значну частину повноважень тим, хто міг їх виконати краще, швидше і дешевше, – місцевим громадам та професійним корпораціям. Латинський нотаріат став блискучим втіленням цієї ідеї, продемонструвавши, як можна гармонійно поєднати публічний інтерес і приватну ініціативу для досягнення спільної мети – правової стабільності та суспільного розвитку.

По-третє, конституціоналізація делегування публічних повноважень. У XX столітті делегування публічних повноважень стало об'єктом конституційного регулювання. Згідно з принципом **«резерву закону» (Vorbehalt des Gesetzes)**, сформованим у німецькій правовій системі, будь-яке наділення недержавного суб'єкта публічними повноваженнями має базуватись на прямому приписі закону. Наприклад, §1 Bundesnotarordnung (Федерального закону Німеччини про нотаріат) прямо визначає, що нотаріуси здійснюють публічну діяльність в ім'я держави (*öffentliche Amtstätigkeit*), діючи незалежно, але під державним наглядом⁷.

Перехід від централізованого адміністрування до **моделі «network governance»** у другій половині XX – на початку XXI ст. обумовив поширення інституту **професійного публічного делегування**. Такий підхід передбачає, що держава передає певні функції спеціалізованим, фаховим, саморегульованим організаціям (нотаріуси, аудитори, арбітражні керуючі тощо), встановлюючи: чіткі межі повноважень у законі; професійні вимоги до виконавців; процедури контролю, відповідальності та дисциплінарного реагування. У науковій літературі

⁷ Bundesnotarordnung in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 303-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, die zuletzt durch Artikel 12 des Gesetzes vom 23. Oktober 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 323) geändert worden ist. Stand: Zuletzt geändert durch Art. 12 G v. 23.10.2024 I Nr. 323 URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bnoto/BNotO.pdf>

цей процес окреслюється як **еволюція від державоцентричної до субсидіарної моделі реалізації публічної влади**⁸.

У вітчизняній правовій системі основи делегування закладені у статті 19 Конституції України, яка встановлює, що органи державної влади та місцевого самоврядування, а також посадові особи діють лише на підставі, в межах повноважень і в спосіб, передбачені Конституцією та законами. Водночас у статті 143 передбачена можливість делегування повноважень органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування⁹.

У контексті нотаріальної діяльності Закон України «Про нотаріат» визначає, що нотаріуси – як державні, так і приватні – вчиняють **нотаріальні дії від імені держави**, тобто реалізують публічні функції. При цьому приватні нотаріуси є уповноваженими суб'єктами права, які функціонують **на основі делегованих повноважень**, отриманих через спеціальну дозвільну систему (свідectво), діючи **від імені держави, але не в її організаційній структурі**.

Особливістю делегування повноважень нотаріусам у зарубіжних країнах є поєднання двох ключових елементів: наділення нотаріусів владними компетенціями для вчинення нотаріальних дій, що мають публічно-правове значення, та одночасне забезпечення їхньої професійної автономії й незалежності у здійсненні нотаріальної діяльності. Таке делегування здійснюється на основі спеціального законодавчого регулювання й супроводжується чітко визначеними механізмами державного контролю та нагляду.

Аналіз правового статусу нотаріусів у Франції, Німеччині, Польщі та Румунії дозволяє виявити спільні риси та національні особливості моделей делегування публічних повноважень, а також окреслити загальні тенденції розвитку нотаріату як інституту публічного службування у європейських країнах.

⁸ Peters, B.G. The Politics of Bureaucracy: A Continuing Saga. NISPAcee Journal of Public Administration and Policy, Sciendo, Vol. 13 (Issue 2), (2020) pp. 213-220. URL: <https://doi.org/10.2478/nispa-2020-0021>

⁹ Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141 Редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4894>

Країна	Система нотаріату	Правовий статус нотаріуса	Нормативне регулювання
Франція	Латинська (континентальна)	Нотаріус – незалежний публічний службовець, призначений державою, здійснює публічну функцію, водночас має приватнопрактичний статус (професійна діяльність на власний ризик і під свою відповідальність).	Ordonnance n° 45-2590 du 2 novembre 1945 relative au statut du notariat; Décret n° 45-0117 du 19 décembre 1945; Кодекс цивільного судочинства Франції (Code de procédure civile) ¹⁰
Німеччина	Змішана система (латинська і державна модель у деяких землях)	Нотаріус – публічний посадовець, уповноважений державою посвідчувати правочини й документи, у деяких землях нотаріуси суміщають із адвокатською практикою (Anwaltsnotar).	Bundesnotarordnung (BNotO) – Федеральний закон про нотаріат; Beurkundungsgesetz (BeurkG) – Закон про нотаріальне посвідчення ¹¹
Польща	Латинська (континентальна)	Нотаріус – особа, яка здійснює публічну діяльність від імені держави, але діє як вільна професія; нотаріус зобов'язаний діяти відповідно до закону та під наглядом Міністерства юстиції.	Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (Закон від 14 лютого 1991 р. «Про нотаріат») ¹²
Румунія	Латинська (континентальна)	Нотаріус – незалежний публічний службовець, наділений повноваженнями від держави здійснювати нотаріальні функції; працює під наглядом Міністерства юстиції, є членом національної нотаріальної палати.	Legea nr. 36/1995 privind notarii publici și activitatea notarială (Закон № 36/1995 про публічних нотаріусів та нотаріальну діяльність) ¹³

¹⁰ Ordonnance n° 45-2590 du 2 novembre 1945 relative au statut du notariat URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000871209>. Décret n° 45-0117 du 19 décembre 1945 portant règlement d'administration publique pour l'application de l'ordonnance relative au statut du notariat URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000868458>. Code de procédure civile (Франція) URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070716>.

¹¹ Bundesnotarordnung (BNotO): Bundesgesetz über die Notare URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bnoto/>. Beurkundungsgesetz (BeurkG): Gesetz über die Beurkundung von Rechtsgeschäften URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/beurkg/>.

¹² Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie [Електронний ресурс]. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19910330278>.

¹³ Legea nr. 36/1995 privind notarii publici și activitatea notarială [Електронний ресурс]. URL: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/5702>.

Як зазначає О.А. Терещук, що «польське публічне право налічує декілька видів делегування. Так, поняття «делегування» (*delegacja*) вживають на позначення явища делегованого законодавства або законодавчого уповноваження органу публічної адміністрації видавати загальнообов'язкові акти. Право видачі таких актів закріплено у статті 92 Конституції Польщі¹⁴. Конституційний Трибунал, тлумачачи наведену норму, зазначив, що уповноваження видавати виконавчий акт повинно детально характеризувати суб'єкта (має вказувати орган, компетентний приймати відповідне розпорядження), об'єкт (має визначати сферу питань, переданих для врегулювання), а також зміст (має окреслювати рекомендації щодо змісту акта). Недотримання цих вимог має наслідком визнання такого делегування неконституційним¹⁵. Іншим значенням, у якому вживається термін «*delegacja*», є процес внутрішньої деконцентрації повноважень в органі публічної адміністрації, який полягає в уповноваженні службовця чи керівника підлеглого відділу тимчасово виконувати визначені завдання і повноваження органу (адміністративне доручення (*pełnomocnictwo administracyjne*)), що відповідає принципу єдиноначальності в польській адміністрації. Наведені види делегування, які існують у польському праві, є цікавими для розуміння делегування як міждисциплінарного механізму. Так, перший знаходиться на межі конституційного й адміністративного регулювання, другий – відноситься до інституту публічної служби та науки адміністрації»¹⁶.

У Франції нотаріус займає особливе місце в системі публічного права, виступаючи як «публічний посадовець» (*officier public*), уповноважений державою здійснювати юридично значущі дії. Його повноваження мають делегований характер, тобто делегуються державою, але реалізуються в межах професійної автономії та приватної практики¹⁷. Зауважимо, що згідно із французьким адміністративним правом суб'єктом делегування може бути кожен орган державного управління, якщо на це його уповноважено законом

¹⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. // Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. URL: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>

¹⁵ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 czerwca 2008 r. Sygn. akt P 23/07. URL: <http://otkzu.trybunal.gov.pl/2008/5A/82>

¹⁶ Терещук О. А. Адміністративно-правова характеристика делегування повноважень в діяльності органів публічної адміністрації : дис.... канд. юрид. наук : 12.00.07 / О. А. Терещук. Тернопіль, 2018. С. 164

¹⁷ Sarazin Jean-Yves. L'historien et le notaire : acquis et perspectives de l'étude des actes privés de la France moderne. In: Bibliothèque de l'école des chartes. 2002, tome 160, livraison 1. pp. 229-270. URL: <https://doi.org/10.3406/bec.2002.451095>

чи декретом¹⁸. Нотаріус у Франції – це класичний приклад суб'єкта, що реалізує делеговані повноваження держави. Він діє як публічний агент, але на основі приватної практики¹⁹. Такий підхід демонструє ефективну форму публічного адміністрування, де нотаріат виступає інструментом реалізації владних функцій поза межами державного апарату, зберігаючи при цьому зв'язок з державою через механізми контролю і призначення.

Нотаріус у Німеччині є незалежним публічним посадовцем, який здійснює делеговані державні повноваження в межах системи превентивного правосуддя. Його основне завдання – забезпечення юридичної визначеності та попередження правових спорів шляхом посвідчення правочинів і складання юридичних документів, що мають особливу доказову силу. Правовий статус нотаріуса регулюється на федеральному рівні, насамперед Законом про нотаріат (Bundesnotarordnung, BNotO)²⁰. Відповідно до цього закону нотаріус: є особою публічного права, яка призначається державою (через органи юстиції федеральних земель); здійснює свою діяльність незалежно, дотримуючись принципів нейтральності, об'єктивності та конфіденційності; не є державним службовцем у звичайному розумінні, але реалізує владні повноваження; зобов'язаний дотримуватись фіксованих тарифів, визначених державою, і працює в інтересах обох сторін правочину. У Німеччині нотаріус є класичним прикладом суб'єкта, який реалізує делеговані державні повноваження у сфері цивільного обігу. Його діяльність ґрунтується на публічному дорученні, але виконується у межах незалежної професійної практики. Держава не втручається у зміст його дій, але встановлює чіткі правові рамки, гарантує монопольний характер нотаріальних функцій і здійснює нагляд за дотриманням законності. Таким чином, нотаріус у Німеччині діє від імені держави, але не є її службовцем у класичному розумінні, також він забезпечує публічну довіру до посвідчених документів, реалізує владні функції поза межами адміністративного апарату, і втілює принцип «preventive justice» – попередження правових спорів через юридичну достовірність.

¹⁸ Терещук О. А. Адміністративно-правова характеристика делегування повноважень в діяльності органів публічної адміністрації : дис.... канд. юрид. наук : 12.00.07 / О. А. Терещук. Тернопіль, 2018. 247 с. С. 93

¹⁹ Wuidar, Simon & Flandrin, Pierre. (2022). Digitaliser le notariat, entre évolution de l'identité professionnelle et maintien du monopole. Relations Industrielles / Industrial Relations. 77. URL: <https://doi.org/10.7202/1094214ar>

²⁰ Bundesnotarordnung (BNotO): Bundesgesetz über die Notare [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gesetze-im-internet.de/bnoto/>. Beurkundungsgesetz (BeurkG): Gesetz über die Beurkundung von Rechtsgeschäften [Електронний ресурс]. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/beurkg/>.

Правовий статус нотаріусів у Франції, Німеччині, Польщі та Румунії ґрунтується на загальних принципах латинської (континентальної) моделі нотаріату, яка є найбільш поширеною в Європі та визнаною класичною системою нотаріальної діяльності. Нотаріуси в цих державах виконують публічну функцію, діючи від імені держави та в інтересах суспільства, забезпечуючи юридичну безпеку цивільного обороту й захист прав учасників правовідносин. Основними спільними рисами правового статусу нотаріусів є: наділення публічними повноваженнями: нотаріуси виступають як публічні офіцери або особи, що виконують делеговані владні функції держави; незалежність і професійна відповідальність: незважаючи на делегування владних повноважень, нотаріуси діють самостійно, несучи відповідальність за законність та правильність вчинюваних нотаріальних дій; регулювання діяльності спеціальними законами: у кожній з країн статус нотаріусів закріплено окремими законами, підзаконними актами й кодексами, що визначають вимоги до професії, порядок призначення, здійснення діяльності та систему контролю; наявність державного нагляду: діяльність нотаріусів підлягає обов'язковому контролю (у Франції – Міністерство юстиції, у Німеччині – нотаріальні палати та юстиція земель, у Польщі – Міністерство юстиції, у Румунії – Міністерство юстиції та Національна нотаріальна палата).

Таким чином, у всіх розглянутих країнах нотаріус – це гарант правової визначеності й законності у приватноправових відносинах, а делегування державою нотаріальних повноважень є прикладом ефективної реалізації концепції публічного адміністрування через недержавні професійні інститути.

3. Нотаріус як суб'єкт делегованих публічних повноважень

Згідно статті 3 Закону України «Про нотаріат» встановлено, що «нотаріус – це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності»²¹. Відповідно до **статей 4 і 5 Закону України «Про нотаріат»**, можна здійснити **функціонально-змістовну класифікацію** прав та обов'язків нотаріуса, тобто згрупувати їх залежно від характеру функцій, які вони забезпечують: публічно-

²¹ Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII: станом на 10 січня 2025 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>

владні, правозабезпечувальні, процесуальні, адміністративно-організаційні.

До прав нотаріуса, які мають публічно-владний характер, належить право вчиняти нотаріальні дії, передбачені законом, а також право витребувати від фізичних та юридичних осіб документи й відомості, необхідні для здійснення цих дій. Це забезпечує нотаріусу можливість діяти як уповноваженому суб'єкту у сфері правового обігу з реалізацією делегованих повноважень держави²². Окремо виокремлюється група прав, пов'язаних із доступом до державних реєстрів, зокрема до Єдиного реєстру речових прав, Єдиного реєстру довіреностей, реєстрів актів цивільного стану тощо, що дозволяє нотаріусу здійснювати належну перевірку правомірності дій. У межах організаційно-функціонального напрямку нотаріус наділений правом самостійно обирати місце розташування робочого місця (в межах нотаріального округу) та встановлювати режим роботи – у випадку приватної практики.

Обов'язки нотаріуса також можуть бути розподілені за функціональним змістом. До професійно-юридичних (правозабезпечувальних) обов'язків належить здійснення нотаріальних дій відповідно до закону, перевірка правоздатності та дієздатності осіб, законності правочинів, а також надання сторонам необхідних роз'яснень. До гарантійно-захисної функції належить обов'язок нотаріуса зберігати нотаріальну таємницю, уникати конфлікту інтересів та забезпечувати збереження документів і архіву. В межах інформаційно-реєстраційної функції нотаріус зобов'язаний вести облік нотаріальних дій, реєструвати їх у відповідних державних реєстрах та подавати інформацію у випадках, передбачених законодавством. Окремо виділяються адміністративно-комунікаційні обов'язки, до яких належать взаємодія з Міністерством юстиції, Нотаріальною палатою України, повідомлення про зміни, що стосуються нотаріальної діяльності, а також обов'язок передавати інформацію в державні органи у випадках, визначених законом (наприклад, щодо посвідчених заповітів, спадкових справ тощо).

Загалом, класифікація прав та обов'язків нотаріуса за функціонально-змістовним критерієм дозволяє виявити багатовимірність нотаріальної діяльності, що поєднує владні, правозабезпечувальні, реєстраційно-інформаційні та організаційно-адміністративні функції в межах делегованої компетенції.

²² Вдовічена Л. І. Правова природа нотаріальної дії: питання нормативного врегулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія ПРАВО*. 2024, Випуск 85: частина 2. С. 264-269 URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.2.38>

Відповідно до статті 34 Закону України «Про нотаріат», нотаріус наділений повноваженнями на вчинення широкого спектра нотаріальних дій, що спрямовані на забезпечення юридичної визначеності, охорону цивільних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, а також на попередження правових спорів. Ці дії мають офіційний, публічно-правовий характер і вчиняються відповідно до закону.

Серед найважливіших нотаріальних дій, які вчиняє нотаріус, є посвідчення правочинів – наприклад, договорів купівлі-продажу, дарування, іпотеки, довічного утримання, оренди, позики тощо. Посвідчення правочину нотаріусом надає документу особливу юридичну силу, гарантує відповідність змісту вимогам законодавства і вільному волевиявленню сторін.

Окрему групу становить посвідчення безспірних фактів, зокрема фактів перебування фізичної особи в живих, факту перебування її в певному місці, часу пред'явлення документів, а також посвідчення тотожності громадянина із зображенням на фотокартці. Ці дії мають доказове значення й можуть використовуватися в судовому чи адміністративному процесі.

Нотаріуси також вчиняють засвідчення вірності копій документів і виписок, а також засвідчення справжності підпису на документах, що має важливе значення у цивільному обороті. Вони надають можливість офіційно використовувати документи, зокрема за кордоном, у фінансових установах або в суді.

Серед функцій, що пов'язані із спадковим правом, нотаріус веде спадкові справи, в тому числі відкриває спадщину, видає свідоцтва про право на спадщину, посвідчує заповіти та приймає їх на зберігання. Такі дії є частиною реалізації волевиявлення особи після її смерті та забезпечення прав спадкоємців.

Нотаріус також має право вчиняти дії щодо оформлення морських протестів, які пов'язані з діяльністю судноплавства, а також здійснює опротестування векселів у випадках, передбачених законом.

Окрім того, до компетенції нотаріуса входить видача дублікатів нотаріально оформлених документів, прийняття на депонування документів, грошових сум та цінних паперів, що є формою забезпечення зобов'язань або конфіденційного зберігання.

Важливо, що нотаріус також реєструє юридичні факти, наприклад шлюби, народження, зміну імені – у випадках, передбачених законодавством, а також виконує функції державного реєстратора речових прав на нерухоме майно у визначених законом випадках.

Крім того, нотаріус здійснює інформування державних органів, передає відомості про посвідчені документи, зокрема до відповідних

реєстрів, що є елементом контролю, звітності та інтеграції нотаріальної діяльності в систему публічного управління.

Таким чином, перелік нотаріальних дій, що вчиняються відповідно до статті 34 Закону України «Про нотаріат», свідчить про багатофункціональний характер нотаріальної компетенції. Нотаріус не лише посвідчує волевиявлення сторін, а й виконує інформаційно-довідкові, реєстраційні та превентивно-правові функції, що робить його важливою ланкою в системі правового регулювання та захисту цивільних прав.

4. Процедурні й організаційні гарантії реалізації повноважень нотаріусом

Нотаріус як суб'єкт делегованих публічних повноважень, для ефективної реалізації цих повноважень законодавством передбачено систему процедурних та організаційних гарантій, що забезпечують законність, професіоналізм і підзвітність нотаріальної діяльності.

Процедурні гарантії визначають порядок реалізації нотаріусом делегованих повноважень, що унеможливує зловживання владними функціями та порушення прав учасників нотаріальних дій. Сюди ми відносимо: 1) **законодавче визначення повноважень і процедур їх реалізації**. Повноваження нотаріусів чітко закріплені в **Законі України «Про нотаріат» (1993 р.)**²³, а також у підзаконних нормативних актах (інструкції, методичні рекомендації Міністерства юстиції України); 2) **уніфіковані правила вчинення нотаріальних дій**.²⁴ Законодавством регламентовано порядок вчинення кожної нотаріальної дії (посвідчення правочинів, видача свідоцтв, накладення заборони відчуження майна, видача дублікатів документів тощо); 3) **документування та облік нотаріальних дій**. Нотаріус зобов'язаний вести **реєстри нотаріальних дій**, забезпечувати облік і зберігання документів відповідно до затверджених форм; 4) **вимоги до оформлення нотаріальних актів**. Установлено обов'язкові реквізити, форму і зміст нотаріальних актів, що виключає свавілля й гарантує однаковість практики.

Організаційні гарантії створюють належні умови для здійснення нотаріусом своїх повноважень у межах делегованих функцій. Сюди варто віднести: 1) **встановлення кваліфікаційних вимог до нотаріуса**. Для доступу до професії нотаріус повинен мати вищу

²³ Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII: станом на 10 січня 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>

²⁴ Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : Наказ М-ва юстиції України від 22.02.2012 № 296/5 : станом на 21 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>

юридичну освіту, пройти стажування, скласти кваліфікаційний іспит, отримати свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю (Закон України «Про нотаріат», зокрема в частині допуску до професії нотаріуса). Кваліфікаційні вимоги до нотаріуса в Україні визначаються статтею 3 Закону України «Про нотаріат» у редакції від 10 січня 2025 року²⁵. Законодавець встановлює чіткі критерії, яким має відповідати особа, що претендує на посаду нотаріуса, з метою забезпечення високого професійного рівня, правової підготовки та доброчесності осіб, які здійснюють нотаріальну діяльність.

По-перше, особа має бути громадянином України, що гарантує її приналежність до національного правового поля та підзвітність у межах державного правопорядку. По-друге, обов'язковою є наявність вищої юридичної освіти, здобутої в закладі вищої освіти України або визнаній в Україні іноземній кваліфікації. Така вимога забезпечує фаховість у сфері права та здатність нотаріуса здійснювати складні юридичні дії. Додатковою обов'язковою умовою є стаж роботи у сфері права не менше трьох років, що підтверджує практичну підготовку кандидата. Також особа повинна пройти стажування в державній нотаріальній конторі або в приватного нотаріуса протягом шести місяців, що забезпечує безпосереднє ознайомлення з нотаріальною практикою.

Ключовим етапом у доступі до професії є складання кваліфікаційного іспиту, який проводить Міністерство юстиції України через Кваліфікаційну комісію нотаріату. Іспит покликаний перевірити знання нормативно-правової бази, практичних навичок та здатності застосовувати закон у конкретних ситуаціях. Крім того, кандидат не повинен мати судимості за вчинення умисного злочину, що є критерієм моральної доброчесності. Вимога щодо володіння державною мовою також є невід'ємною частиною професійної компетентності нотаріуса. Таким чином, законодавчо визначені кваліфікаційні вимоги до нотаріуса формують високі стандарти фаховості та етичності у сфері нотаріальної діяльності, що сприяє зміцненню довіри до інституту нотаріату та забезпечує ефективний захист прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

2) наявність системи професійного самоврядування. Нотаріуси є членами Нотаріальної палати України, яка здійснює контроль за дотриманням правил професійної етики, сприяє підвищенню кваліфікації, захисту прав та законних інтересів нотаріусів. Відповідно до чинного законодавства України, усі нотаріуси є обов'язковими членами Нотаріальної палати України (НПУ) – професійного

²⁵ Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII: станом на 10 січня 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>

самоврядного об'єднання, яке об'єднує нотаріальну спільноту на засадах єдності, професійної солідарності та правового самозабезпечення. Діяльність НПУ є важливим елементом у функціонуванні нотаріату як інституту превентивного правосуддя, орієнтованого на захист прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб.

Одним з ключових напрямів діяльності Нотаріальної палати є контроль за дотриманням правил професійної етики нотаріусами. З цією метою НПУ розробляє та впроваджує Етичний кодекс, проводить роз'яснювальну роботу, а також ініціює дисциплінарні провадження у випадках порушень. Етичні стандарти спрямовані на формування довіри суспільства до нотаріату, підвищення правової культури та утвердження високих моральних принципів у професійній діяльності.

Важливою функцією НПУ є також організація підвищення кваліфікації нотаріусів. Палата проводить регулярні семінари, тренінги, науково-практичні конференції, забезпечує доступ до актуальної правової інформації та методичних матеріалів. Це сприяє професійному зростанню нотаріусів, підтриманню актуального рівня знань відповідно до змін у законодавстві та судовій практиці.

Окрім цього, Нотаріальна палата України виступає гарантом правового захисту своїх членів. У випадках незаконного втручання в професійну діяльність, тиску або інших порушень прав нотаріусів, НПУ вживає заходів для представництва та відновлення порушених прав, у тому числі через звернення до державних органів та суду.

Таким чином, Нотаріальна палата України виконує комплексну роль у підтримці професійного рівня, етичної відповідальності та правової захищеності нотаріусів, зміцнюючи інституційну незалежність нотаріату та забезпечуючи ефективне функціонування правової системи України.

3) система державного нагляду й контролю. Міністерство юстиції України та його територіальні органи здійснюють перевірки діяльності нотаріусів, мають право ініціювати дисциплінарне провадження у разі виявлення порушень. Сфера нотаріальної діяльності в Україні, будучи елементом системи превентивного правосуддя, передбачає не лише високий рівень професійної автономії нотаріусів, а й наявність ефективних механізмів державного нагляду й контролю. Така модель забезпечує належну якість надання нотаріальних послуг, гарантує дотримання прав громадян і юридичних осіб, а також сприяє формуванню довіри до інституту нотаріату.

Ключовим органом державного нагляду у сфері нотаріальної діяльності є Міністерство юстиції України, яке відповідно до Закону України «Про нотаріат», здійснює регуляторні, контрольні та наглядові

функції. Його повноваження реалізуються як на центральному рівні, так і через територіальні органи юстиції, що забезпечують безпосередній контакт з нотаріусами у відповідних регіонах.

Однією з основних форм контролю є перевірки діяльності нотаріусів. Перевірки можуть бути плановими – відповідно до затвердженого графіка, та позаплановими – у разі надходження скарг, повідомлень про порушення або за ініціативи органів юстиції. Під час таких перевірок вивчається ведення нотаріального діловодства, дотримання законодавства при вчиненні нотаріальних дій, правильність ведення реєстрів, збереження документів, пов'язаних з нотаріальною практикою, та інші аспекти професійної діяльності.

У разі виявлення порушень, що мають ознаки дисциплінарного проступку, Міністерство юстиції України або його територіальні органи мають право ініціювати дисциплінарне провадження стосовно нотаріуса. Дисциплінарне провадження включає розгляд дій або бездіяльності нотаріуса на предмет відповідності вимогам закону, етичним стандартам, а також наявності обставин, що можуть свідчити про недбале або несумлінне виконання професійних обов'язків. Рішення про притягнення нотаріуса до дисциплінарної відповідальності ухвалює Вища кваліфікаційна комісія нотаріату, до складу якої входять представники Міністерства юстиції, Нотаріальної палати України та наукової спільноти. В якості дисциплінарного стягнення може бути застосовано попередження, догану, тимчасове зупинення діяльності або, у виняткових випадках, анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Крім того, Міністерство юстиції здійснює загальне методичне керівництво діяльністю нотаріусів. Це включає затвердження форм нотаріальних документів, роз'яснення законодавства, організацію професійного навчання, підвищення кваліфікації, а також проведення атестації нотаріусів і кандидатів на цю посаду. Таким чином, система нагляду не лише виконує каральну функцію, а й відіграє профілактичну і навчальну роль. Особливу увагу державні органи приділяють забезпеченню доступу до нотаріальних послуг у сільській місцевості та контроль за дотриманням рівних умов для громадян незалежно від їх місця проживання. У цьому контексті контроль також включає оцінку ефективності роботи державних нотаріальних контор та відповідності діяльності приватних нотаріусів загальним стандартам.

Суттєву роль у реалізації наглядових повноважень відіграє також електронний реєстраційний та моніторинговий інструментарій. Через Єдиний реєстр нотаріальних дій, Спадковий реєстр, Реєстр обтяжень рухомого майна та інші цифрові системи держава отримує змогу

автоматично відслідковувати факти порушень, уникати подвійних або незаконних дій та оперативно реагувати на зловживання.

Узагальнюючи, слід зазначити, що система державного нагляду і контролю у сфері нотаріальної діяльності в Україні є багаторівневою та комплексною. Вона базується на принципах законності, об'єктивності, відкритості та професійної відповідальності. Така система сприяє не лише забезпеченню належної якості нотаріальних послуг, а й підвищенню авторитету нотаріату як незалежного інституту, що виконує важливу правозахисну функцію в державі.

4) вимоги до матеріально-технічного забезпечення²⁶. Нотаріальна контора має відповідати вимогам щодо архівного зберігання документів, технічного обладнання, безпеки даних. Матеріально-технічне забезпечення нотаріальної діяльності в Україні є важливою складовою якісного та ефективного виконання нотаріусами своїх функцій. Законодавство України, зокрема Закон «Про нотаріат», передбачає низку вимог, які мають бути виконані для належної організації роботи нотаріуса, починаючи від облаштування приміщення і завершуючи технічним та інформаційним захистом даних.

Приміщення, в якому працює нотаріус, повинне бути придатним для прийому громадян, забезпечення конфіденційності нотаріальних дій, а також відповідати санітарним, пожежним та безпековим вимогам. Нотаріальна контора має бути облаштована окремим робочим місцем для нотаріуса, кімнатою чи спеціальним місцем для зберігання архіву, сейфами або архівними шафами. Необхідною є наявність охоронної та пожежної сигналізації, яка має бути підключена до відповідних служб. Це дозволяє гарантувати безпеку документів та обмежити несанкціонований доступ до них.

Одним з найважливіших аспектів у матеріально-технічному забезпеченні є організація архівного зберігання документів. У нотаріуса зберігається значна кількість документів, включаючи спадкові справи, нотаріальні акти, реєстри, книги обліку. Усі ці документи мають бути належно систематизовані, підшиті, пронумеровані та оформлені відповідно до архівних вимог. Зберігання здійснюється в умовах, що виключають пошкодження чи втрату, з дотриманням температурно-вологісного режиму²⁷. Відповідальність за збереження архіву

²⁶ Порядок тимчасового переміщення документів нотаріального діловодства та архіву приватного нотаріуса в умовах воєнного стану: Затверджено Наказом Міністерства Юстиції України №356/5 від від 11.02.2025. *Офіційний вісник України*. 2025 р., № 12, стаття 968. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0212-25#Text>

²⁷ Вдовічена Л. Вплив релокації на правовий режим переміщення документів нотаріального діловодства в умовах воєнного стану. Закарпатські правові читання. Релокація в умовах екстраординарних правових режимів : матеріали XVII Міжнародної

покладається особисто на нотаріуса, і у випадку припинення його діяльності документи передаються відповідним органам згідно з установленим порядком.

Технічне забезпечення нотаріальної діяльності сьогодні має враховувати вимоги цифрової доби. Нотаріус повинен мати у розпорядженні сучасну комп'ютерну техніку з ліцензованим програмним забезпеченням, доступ до Інтернету, сканери, принтери, а також засоби електронного цифрового підпису. Через відповідне технічне обладнання нотаріус підключається до державних електронних реєстрів, таких як Єдиний державний реєстр, Спадковий реєстр, Реєстр речових прав, Реєстр довіреностей, Реєстр обтяжень рухомого майна та інші. Здійснення нотаріальної діяльності без доступу до зазначених систем сьогодні фактично неможливе, оскільки більшість нотаріальних дій вимагає перевірки та фіксації в електронному форматі.

Окрему увагу нотаріус повинен приділяти безпеці даних та інформаційній захищеності. Йдеться як про фізичну безпеку документів, так і про кібербезпеку. Використання надійного антивірусного захисту, паролів, резервного копіювання та захищених каналів обміну інформацією є обов'язковим. Також нотаріус має дотримуватись вимог Закону України «Про захист персональних даних», адже у його розпорядженні перебувають великі масиви чутливої інформації, що підлягає особливому правовому режиму збереження та нерозголошення. Вимоги до матеріально-технічного забезпечення також передбачають наявність зовнішнього оформлення нотаріальної контори: таблички із зазначенням прізвища, імені, по батькові нотаріуса, графіка прийому, контактної інформації. Робочий процес повинен бути організований таким чином, щоб особи, які звертаються за нотаріальною допомогою, мали зручні та зрозумілі умови для комунікації з нотаріусом.

Значення належного матеріально-технічного забезпечення полягає не лише в організації зручних умов праці нотаріуса, але й у гарантії надання громадянам якісних, безпечних і законних нотаріальних послуг. Чітке виконання законодавчих вимог у цій сфері зміцнює авторитет нотаріату, забезпечує правову визначеність та стабільність у цивільному обороті.

Однак, варто відзначити, що у межах делегованих повноважень нотаріус діє від імені держави, але на власну відповідальність та ризик (у разі приватної практики), що поєднується з обов'язком дотримуватися законодавства й підпорядковуватися контролю

уповноважених органів. Сама ж система процедурних і організаційних гарантій реалізації делегованих повноважень нотаріусом в Україні забезпечує законність нотаріальної практики, прозорість діяльності нотаріату як складової механізму публічного адміністрування, і в той же час, захист прав учасників правочинів і юридичних процедур.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження доктрини делегованих повноважень як основи правового статусу нотаріуса встановлено, що цей підхід є фундаментальним для пояснення природи нотаріальної функції в умовах сучасного публічного управління. Делегування владних повноважень у сфері нотаріату відображає загальні тенденції децентралізації, субсидіарності та публічно-приватного партнерства в системі державного управління. З'ясовано, що нотаріус в Україні, як і в ряді європейських країн (Франція, Німеччина, Польща, Румунія), не входить до складу державного апарату, однак реалізує від імені держави публічні функції, що передбачають надання юридичної сили документам, посвідчення правочинів та здійснення інших юридично значущих дій.

Доктрина делегованих повноважень у сфері нотаріальної діяльності базується на нормативно закріпленому мандаті, обмеженій компетенції, наявності професійної автономії, а також державному нагляді, що забезпечує баланс між незалежністю нотаріуса та захистом публічного інтересу. Аналіз функціонально-змістовного наповнення прав та обов'язків нотаріуса свідчить про його роль як правового фільтра й гаранта стабільності цивільного обороту. Посилення значущості нотаріату як інституту превентивного правосуддя актуалізує питання нормативного уточнення меж і механізмів делегування.

Досвід зарубіжних країн підтверджує ефективність моделі правового делегування, за якої приватні особи за умов суворої професійної дисципліни та підзвітності можуть виконувати окремі владні функції держави. У цьому контексті нотаріус постає як приклад втілення сучасного інституту «публічного службування» поза межами органів влади. Сформульовані у дослідженні висновки та пропозиції можуть бути використані для вдосконалення законодавчого регулювання нотаріальної діяльності, підвищення ефективності реалізації делегованих повноважень і гармонізації національного нотаріату з європейськими стандартами.

Доктрина делегованих повноважень зазнала суттєвих трансформацій: від заборони передачі владних функцій – до моделі правового делегування, що ґрунтується на принципах верховенства права, підконтрольності, функціональної доцільності й публічного інтересу. У цьому контексті правовий статус нотаріуса в Україні є втіленням сучасної форми реалізації делегованої публічної функції. Цей

інститут поєднує незалежність приватної особи з реалізацією державної функції, забезпечуючи баланс між саморегуляцією професії і державним контролем. Такий механізм делегування сприяє підвищенню ефективності правового регулювання та захисту прав громадян.

АНОТАЦІЯ

У розділі досліджено доктрину делегованих повноважень як концептуальну основу формування правового статусу нотаріуса в Україні. З'ясовано еволюцію цього явища від недопустимості делегування до сучасної правової моделі делегованої публічної функції. Нотаріус розглядається як суб'єкт, що реалізує делеговані владні повноваження поза межами державного апарату. Акцентовано на поєднанні публічного мандату, професійної незалежності та підконтрольності державі. Розкрито функціональний зміст прав і обов'язків нотаріуса, які охоплюють правозабезпечувальні, адміністративно-організаційні та інформаційно-реєстраційні функції. Проаналізовано перелік нотаріальних дій відповідно до законодавства, що свідчить про багатовимірність нотаріальної компетенції. Узагальнено зарубіжний досвід правового делегування у сфері нотаріату. Наведено порівняльні характеристики моделей Франції, Німеччини, Польщі та Румунії. Доктрина делегування повноважень у нотаріальній діяльності ґрунтується на законодавчо визначеному мандаті, чітко обмеженій компетенції, наявності професійної автономії та державному контролю, який забезпечує рівновагу між незалежністю нотаріуса та захистом суспільних інтересів. Аналіз функцій і обов'язків нотаріуса вказує на його роль як правового посередника і гаранта стабільності цивільного обороту. Зростаюче значення нотаріату як інституту превентивного правосуддя висуває на перший план потребу в чіткому нормативному визначенні меж і механізмів делегування повноважень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Bundesnotarordnung (BNotO): Bundesgesetz über die Notare. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bnoto/>.
2. Beurkundungsgesetz (BeurkG): Gesetz über die Beurkundung von Rechtsgeschäften URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/beurkg/>.
3. Bundesnotarordnung in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 303-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, die zuletzt durch Artikel 12 des Gesetzes vom 23. Oktober 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 323) geändert worden ist. Stand: Zuletzt geändert durch Art. 12 G v. 23.10.2024 I Nr. 323 URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bnoto/BNotO.pdf>

4. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. // Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. URL: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>
5. Legea nr. 36/1995 privind notarii publici și activitatea notarială [Електронний ресурс]. URL: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/5702>.
6. Ordonnance n° 45-2590 du 2 novembre 1945 relative au statut du notariat URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT0000000871209>.
7. Décret n° 45-0117 du 19 décembre 1945 portant règlement d'administration publique pour l'application de l'ordonnance relative au statut du notariat URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000086458>.
8. Code de procédure civile (Франція) URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070716>.
9. Peters, B.G. The Politics of Bureaucracy: A Continuing Saga. *NISPAce Journal of Public Administration and Policy, Sciendo*. Vol. 13 (Issue 2). 2020. pp. 213-220. URL: <https://doi.org/10.2478/nispa-2020-0021>
10. Sarazin Jean-Yves. L'historien et le notaire : acquis et perspectives de l'étude des actes privés de la France moderne. In: *Bibliothèque de l'école des chartes*. 2002, tome 160, livraison 1. pp. 229-270. URL: <https://doi.org/10.3406/bec.2002.451095>
11. Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19910330278>.
12. Wuidar, Simon & Flandrin, Pierre. Digitaliser le notariat, entre évolution de l'identité professionnelle et maintien du monopole. *Relations Industrielles / Industrial Relations*. №77. 2022. URL: <https://doi.org/10.7202/1094214ar>
13. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 czerwca 2008 r. Sygn. akt P 23/07. URL: <http://otkzu.trybunal.gov.pl/2008/5A/82>
14. Бондарева, М. В., Дякович, М. М., & Панталієнко, Я. П. Посадові особи, уповноважені на вчинення нотаріальних дій: актуальні питання. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 6 (47). 2022. С. 39-43 URL: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2022.7>
15. Вдовічена Л. І. Правова природа нотаріальної дії: питання нормативного врегулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, Серія ПРАВО. 2024. Випуск 85: частина 2. С. 264-269 URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.2.38>
16. Вдовічена Л. Вплив релокації на правовий режим переміщення документів нотаріального діловодства в умовах воєнного стану. *Закарпатські правові читання. Релокація в умовах екстраординарних правових режимів : матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 25–26 квітня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С.57-60* URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-493-4-12>

17.Грималюк П. О., Коваль Д. О. Відмінності делегування повноважень від компетенції органів державної влади й офіційного доручення. *Юридичний науковий електронний журнал-електронне наукове фахове*. 2017. № 6. URL: http://lsej.org.ua/6_2017/5.pdf

18. Давидова В. А. Правове регулювання делегування повноважень в системі місцевого самоврядування в Україні. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2021. № 3. URL: <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2021-3-7399>

19. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 Редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4894>

20. Ладіна Л. С., Веселов М.Ю. Функціональна специфіка діяльності нотаріальних органів в контексті адміністративно-правового статусу приватних нотаріусів. *Theoretical and scientific bases of development of scientific thought*. 2021. №5. С.243-247

21. Ленгер Я. І. Повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування: колізійні питання делегування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2016. Вип. 37(1). С. 72-74. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_37\(1\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_37(1)_18)

22. Порядок тимчасового переміщення документів нотаріального діловодства та архіву приватного нотаріуса в умовах воєнного стану: Затверджено Наказом Міністерства Юстиції України №356/5 від 11.02.2025. *Офіційний вісник України*. 2025 р., № 12, стаття 968. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0212-25#Text>

23. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : Наказ М-ва юстиції України від 22.02.2012 № 296/5 : станом на 21 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>

24. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII: станом на 10 січня 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>

25. Терещук О. А. Адміністративно-правова характеристика делегування повноважень в діяльності органів публічної адміністрації : дис.... канд. юрид. наук : 12.00.07 / О. А. Терещук. Тернопіль, 2018. 247 с. С. 164 URL: <https://uacademic.info/ua/document/0418U003710>

Information about the author:

Vdovichena Lidiia Ivanivna,

PhD, Associate Professor at the Department of Public Law
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
2, Kotsiubynskoho St., Chernivtsi, 58002, Ukraine